

Ratio przedawnienia

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

Z zagadnieniem czasu wiąże się paradoks. Z jednej strony, potrafimy czas bardzo dokładnie zmierzyć i wykorzystywać do precyzyjnych obliczeń. Z drugiej, mamy trudności aby go zdefiniować, a percepcja jego upływu nadal w dużej części stanowi dla nas zagadkę, o czym świadczy dorobek nauk społecznych, w szczególności psychologii¹. Podobnie z przedawnieniem, będącym jedną z instytucji służących uwzględnianiu upływu czasu na gruncie prawa. Z jednej strony postrzegane jest ono jako instytucja o charakterze technicznym. Z drugiej, rodzi wiele problemów, z których sporo nie znajduje satysfakcjonującego rozwiązania. W istocie bowiem, przedawnienie nierozzerwalnie wiąże się z fundamentalnymi wartościami, takimi jak choćby słuszność i sprawiedliwość, elastyczność i pewność, które częściowo ze sobą kolidują i tym samym wyznaczają osie dyskusji o prawie prywatnym².

Punkt wyjścia dla badań, których wyniki zaprezentowane są w tej pracy, stanowią wątpliwości, których nie usunęła lektura dogmatycznej dyskusji o przedawnieniu w KC – w szczególności poruszane w niej dylematy i dostrzegalne deficyty. Przedawnienie roszczeń uregulowane w KC, poza tym, że budzi wątpliwości natury moralnej, etycznej (dłużnik może uniknąć spełnienia świadczenia, które należało się wierzycielowi zgodnie z prawem)³, generuje wiele mniej lub bardziej szczegółowych problemów natury teoretycznej i praktycznej. Zostaną one przybliżone w dalszej części pracy, niemniej jedynie tytułem przykładu, można wskazać zagadnienie przerwania biegu terminu przedawnienia w następstwie złożenia wniosku o zawezwanie do próby ugodowej⁴, określenie zakresu zastosowania terminu przewidzianego dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej⁵, nadużycie prawa (nadużycie zarzutu przedawnienia)⁶ itd. Dodatkowo pojawiają

---

¹ Zob. np. *T. Muller, A.C. Nobre, Perceiving the passage of time*, s. 60; *W.J. Matthews, W.H. Meck, Temporal Cognition*, s. 865; *M. Wittmann, Felt Time*.

² „Prawie tak samo trudne do wypowiedzenia, jak do zrozumienia i zbyt często redukowane do kwestii długości trwania, przedawnienie stawia «piękne pytania prawne» zwolennikom techniczności prawa, ale również tym, którzy lubią zastanawiać się nad wielkimi pytaniami, które przeszywają nasze prawo i przenikają tym, co w gruncie rzeczy, uważane jest za «słuszne». Gdyż pytanie jest piękne i brzmi następująco: jaki «słuszny» kompromis może zostać znaleziony między dwiema funkcjami przedawnienia – uwalniającą i wygaszającą, z których jedna jak i druga stanowią dwie strony (bierną i czynną) tego samego zobowiązania. Do interesu wierzyciela i dłużnika, można bez wątpienia dorzucić interes sędziego (...)” – *A.-S. Barthez, Le point de départ*, s. 319 (tłumaczenie własne).

³ Zob. np. *A. Stępień-Sporek, F. Sporek, Przedawnienie*, s. 10; *J. Kuźmicka-Sulikowska, Idea przedawnienia*, s. 25.

⁴ Zob. np. *A. Szlęzak, Czy zawezwanie do próby ugodowej*.

⁵ Zob. np. *R. Trzaskowski, Roszczenia*.

⁶ Zob. *T. Pałdyna, Przedawnienie w polskim*, s. 331.

się zarzuty, że stan regulacji przedawnienia – niezwykle rozbudowanej, miejscami drobiazgowej, a miejscami pozostawiającej wiele niejasności – nie odpowiada wymaganiom transparentności, precyzyjności i przystępności, podyktowanych istotą i znaczeniem tej instytucji dla sytuacji prawnej konkretnego podmiotu prawa⁷. Ostatecznie mankamenty regulacji przedawnienia stały się przyczyną ostatniej nowelizacji, której istotnym elementem było skrócenie ogólnego terminu przedawnienia⁸.

Podstawą dla sformułowania problemu badawczego było przekonanie, że wszystkie sygnalizowane w obszarze przedawnienia roszczeń problemy i wątpliwości powinny kierować uwagę w stronę najbardziej fundamentalnego pytania o *ratio* omawianej instytucji. Jedynie w oparciu o odpowiedź na to pytanie możliwe jest tworzenie adekwatnych i satysfakcjonujących rozwiązań, które nie są, lub w najbliższej przyszłości nie będą, ślepą uliczką czy wynikiem stosowania metody prób i błędów. Ta skądinąd prosta konstatacja nie jest wcale oczywista. Przy niewielu instytucjach tak trudno jest wskazać uzasadnienie, jak przy przedawnieniu właśnie. Wiele jest motywów, które wchodzą w grę. Często są one ze sobą sprzeczne, ponadto dyskusyjne i budzące kontrowersje.

Polska literatura dotycząca przedawnienia jest stosunkowo bogata. Wiele jest opracowań o charakterze ogólnym, jak i szczegółowym (dotyczących precyzyjnie określonych zagadnień). Dość wspomnieć, że w ciągu ostatnich kilkunastu lat powstało kilka monografii na temat przedawnienia⁹. W ramach tych i innych publikacji, również mających na celu wypracowanie konkretnych rozwiązań, podejmowane są pytania o *ratio* przedawnienia. Jednak są to głównie uzasadnienia formułowane z teoretycznej perspektywy polskiej dogmatyki i tylko w warstwie teoretycznej weryfikowane. Następnie są one powtarzane, czasami dyskutowane i krytykowane. Podejmowane są także próby systematyzacji, których użyteczność jest w istocie ograniczona. Refleksja prowadzona w ten sposób, a następnie wykorzystywana w argumentacji dotyczącej konkretnych zagadnień i problemów, zasadniczo nie zmienia stanu rzeczy i nie ułatwia tak zrozumienia istoty instytucji przedawnienia, jak i wypracowania satysfakcjonujących rozwiązań.

Zatem, aby zrealizować ten fundamentalny cel, jakim jest udzielenie praktycznie użytecznej odpowiedzi na pytanie o *ratio*¹⁰ przedawnienia (tj. obiektywizowany w oparciu o szersze doświadczenie prawnicze sens [uzasadnienie] wytyczający racjonalne ramy uregulowania instytucji w prawie pozytywnym), konieczne jest przeprowadzenie analizy przede wszystkim w warstwie praktycznej, a nie jedynie teoretycznej. Chodzi zatem o zbadanie nie tylko jaka jest zakładana *ratio* przedawnienia i deklarowana przez ustawodawcę czy dok-

⁷ Zob. np. tamże, s. 194; P. Machnikowski, O potrzebie zmiany, s. 109 i n.

⁸ Ustawa z 13.4.2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1104).

⁹ A. Stępień-Sporek, F. Sporek, Przedawnienie; T. Pałdyna, Przedawnienie w polskim prawie cywilnym, Warszawa 2009; J. Kuźmicka-Sulikowska, Idea przedawnienia.

¹⁰ Mając świadomość trudności terminologicznych (zob. J. Kuźmicka-Sulikowska, Idea przedawnienia, s. 94 i n., s. 116) związanych z pojęciami takimi jak „cel”, „funkcja zakładana”, „funkcja realizowana”, „uzasadnienie” i do pewnego stopnia braku użyteczności rozstrzygnięcia tych dylematów oraz przyjmowania któregoś z pojęć, w tej pracy posługiwać się będę terminem „*ratio*”, gdyż moim zdaniem najlepiej oddaje znaczenie, do którego się odnoszę („uzasadnienie”, „sens”). W kontekście pojęcia „*ratio legis*” – zob. V. Klappstein, M. Dybowski (red.), Ratio legis.

trynę, ale również ta odzwierciedlana przez ukształtowanie konkretnych norm, a przede wszystkim rozstrzygnięć sądowych. Ponadto niezbędne jest także wyjście poza polskie doświadczenie prawnicze. Taki właśnie był ogólny cel badań, których wyniki zbiera i podsumowuje ta praca.

Przekonaniem, które towarzyszyło określeniu przedmiotu badań i doborowi metod badawczych, było przekonanie, że elementem istotnie zwiększającym szanse uzyskania trafnych obserwacji niezbędnych do prawidłowego rozwiązania problemu badawczego, jest przeanalizowanie go w oparciu o doświadczenie prawnicze dające podstawę dla możliwości obiektywnych wniosków, tj. uwzględniające różne konteksty refleksji o przedawnieniu. W przypadku omawianego zagadnienia kontekstem takim jest bez wątpienia kontekst historyczny, czyli rozwój instytucji poczynawszy od jej źródeł, które zasadniczo tkwią w prawie rzymskim. Poza tym, jest to kontekst porównawczy, tj. przykłady regulacji w innych systemach prawnych. Istotny jest on z dwóch względów – po pierwsze, z uwagi na związki polskiego prawa prywatnego z innymi europejskimi porządkami prawnymi, których rozwiązania prawo polskie w jakimś stopniu przejęło (ustawodawstwo II Rzeczypospolitej) oraz po drugie, z uwagi na stałe oddziaływanie wzorców płynących z innych porządków prawnych, również przez propozycje harmonizacji prawa w Europie. Co więcej, w innych systemach prawnych regulacja przedawnienia wykazuje wiele podobnych mankamentów, czy rodzi podobne pytania i wątpliwości. Jednym z takich systemów jest francuskie prawo prywatne. Osadzenie dyskusji o *ratio* przedawnienia w kontekście francuskiej regulacji przedawnienia jest z polskiej perspektywy szczególnie uzasadnione z dwóch powodów – po pierwsze, prawo francuskie było istotnym wzorcem kształtowania polskiego prawa cywilnego (zwłaszcza w ramach KZ, który następnie inspirował twórców obecnie obowiązującego KC), a po drugie, jest to jedno z ważniejszych (pod względem historycznym, naukowym i gospodarczym) ustawodawstw kontynentalnych. Ponadto w 2008 r. francuska regulacja przedawnienia została znowelizowana w dużej mierze pod wpływem wcześniejszej niemieckiej *Schuldrechtsreform* z 2002 r. i projektu PECL, które oparte są na szeroko zakrojonych badaniach prawno-porównawczych. Jest to zatem z wielu względów optymalny punkt odniesienia. W polskim prawoznawstwie, na gruncie rozważań dotyczących przedawnienia, czynione są niekiedy odwołania do innych systemów prawnych, w szczególności do prawa francuskiego¹¹, niemniej często nie są to analizy pogłębione, ani rzeczywiście porównawcze (raczej stanowią one zestawienie różnych rozwiązań). Brak natomiast opracowania, które stanowiłoby kompleksowe, dogłębne i wyczerpujące porównanie polskiej regulacji przedawnienia z europejskim doświadczeniem prawniczym w tym zakresie¹², zwłaszcza z regulacją francuską. Również odwołania czynione w materiałach z procesu legislacyjnego (w pewnym stopniu zapewne m.in. z powodu wskazanej luki w literaturze prawniczej) są powierzchowne, mają wąski zakres i trudno je uznać za satysfakcjonujące w kontekście wyzwań, jakie stoją przed współczesnym polskim prawem prywatnym.

Ostatecznie więc rozwiązywany problem badawczy można sformułować następująco: jak rozumieć *ratio* przedawnienia w polskim prawie cywilnym w świetle historyczno-po-

---

¹¹ Zob. np. *M. Pecyna*, Dyspozytywny charakter, s. 36-38; *T. Paldyna*, Przedawnienie w polskim, s. 254.

¹² W tym zakresie zob. np. *J. Zralek*, Przedawnienie roszczeń.

równawczej analizy prawa rzymskiego, francuskiego i polskiego¹³? Problem ten sygnalizuje również dostrzeżoną trwałość i uniwersalność podejmowanego problemu w ramach europejskiej tradycji prawnej.

Do rozwiązania powyżej sformułowanego problemu badawczego wykorzystana została metoda historyczno-porównawcza uzupełniona metodą dogmatyczną. Obszar badawczy zawężony został do instytucji przedawnienia roszczeń¹⁴ uregulowanej w KC w art. 117–125 (tzw. ogólna regulacja przedawnienia) oraz instytucji przedawnienia uregulowanej w art. 273–287 KZ. *Pars pro toto* omówione zostały pewne szczególne terminy przedawnienia z obszaru prawa zobowiązań¹⁵, których wybór zdeterminowany był istnieniem odpowiedniego wzorca porównawczego w prawie francuskim (tym samym trwałością tych rozwiązań) oraz znaczeniem w obrocie prawnym. Zasadniczo poza zakresem rozważań pozostają inne rodzaje terminów, w szczególności terminy zawite (do których jednak poczynione zostały miejscami obszernie odniesienia, kiedy było to użyteczne ze względu na ukształtowanie regulacji przedawnienia roszczeń). Zakres czasowy analizy prawa polskiego sięga od prac przygotowawczych do KZ do współczesności (stan prawny na marzec 2020 r.).

Na gruncie prawa francuskiego obszar badań określony został analogicznie, tzn. obejmuje on instytucję odpowiadającą co do struktury i istoty przedawnieniu roszczeń, czyli *prescription (extinctive)* uregulowaną w art. 2219–2281 Cciv (w pierwotnej wersji jedynie w zakresie regulacji *prescription extinctive*), a po reformie z 2008 r. w art. 2219–2254 Cciv. Jedynie pomocniczo, w razie potrzeby, uwzględniane były pewne aspekty innych instytucji – *forclusion, délais préfix*, itp. Badany zakres czasowy obejmuje prawo przedkodyfikacyjne (zasadniczo od XVII w.), a następnie Cciv do współczesności (stan prawny na marzec 2020 r.). W zakresie prawa przedkodyfikacyjnego uwzględnione zostały przede wszystkim traktaty autorów takich jak *F.-I. Dunod, J. Domat, R.J. Pothier*, które, z jednej strony, podsumowały w nauce francuskiej wcześniejszy dorobek *ius commune*, a z drugiej strony, miały największe przełożenie na treść regulacji przedawnienia zawartej w pierwotnej wersji Cciv.

Jeśli chodzi o prawo rzymskie, to historia uwzględniania upływu czasu w prawie zeterminowała konieczność wzięcia pod uwagę wszystkich typów ograniczeń czasowych skarg, które inspirowały wprowadzenie ogólnego przedawnienia skarg przez *Teodozjusza II* w V w. po Chr. (C.Th. 4,14,1=C. 7,39,3), tj. *usus auctoritas, usucapio, actiones temporales, longi temporis praescriptio*. Uwzględniany był więc w tym zakresie zarówno tzw. aspekt wygaszający, jak i nabywczy upływu czasu. Od wymienionego momentu, tj. konstytucji

¹³ Analiza prawa rzymskiego stanowi historyczne pogłębienie dla zrozumienia prawa francuskiego, które w tym zakresie doznało istotnego wpływu prawa rzymskiego, a następnie stało się jednym z kanałów pośredniej transmisji wzorców rzymskich do prawa polskiego (KZ).

¹⁴ Ze względu na charakter pracy ogólnie nie używam terminu „przedawnienie roszczeń” (gdyż może być mylące), ani przymiotników *liberative* czy *extinctive* (określających pojęcia „*prescription*” w języku angielskim i francuskim), ale można te terminy uznać za synonimy – niezależnie od wątpliwości teoretycznych, używane są w takiej samej funkcji. Ilekroć pojawia się sformułowanie „przedawnienie roszczeń”, jego desygnatem jest instytucja w podstawowym zakresie uregulowana w ww. przepisach KC.

¹⁵ Badania prawnoporównawcze potwierdzają, że głównym obszarem zastosowania przedawnienia jest prawo zobowiązań, a przedawnienie w obszarze prawa rzeczowego, rodzinnego i spadkowego cechuje się partykularyzmem – zob. także *O. Lando* i in., *Principles*, s. 159; *Ph. Malaurie*, *Exposé des motifs*, s. 194.

Teodozjusza II z 424 r. po Chr., od którego w zasadzie można umownie posługiwać się pojęciem „przedawnienie”, omawiana jest tylko ta instytucja (*praescriptio*) w jej tzw. aspekcie wygaszającym (według późniejszej terminologii *praescriptio extinctiva*). Poza zakresem rozważań pozostał jej tzw. aspekt nabywczy, czyli zasiedzenie (według późniejszej terminologii *praescriptio acquisitiva*) oraz inne rodzaje terminów. Badany zakres czasowy obejmuje więc okres od V w. przed Chr. do VI w. po Chr.

Ze względu na przyjęty problem badawczy, wskazane instytucje analizowane były odrębnie w układzie historycznym: prawo rzymskie, następnie prawo francuskie, ostatecznie prawo polskie. Centralnym pytaniem, z perspektywy którego prowadzone były badania w tak wyznaczonych obszarach, było pytanie o *ratio* wymienionych instytucji. We wszystkich tych obszarach w pierwszej kolejności zbierane i analizowane były ogólne wypowiedzi o *ratio* danej instytucji, mające charakter źródłowy (źródła prawa rzymskiego, materiały przygotowawcze do kodyfikacji) lub doktrynalny. Następnie analizowana była regulacja prawna w układzie historycznym (aspekt czasowy). W aspekcie merytorycznym, analiza prowadzona była według jednolitego schematu, którego elementami były zagadnienia: przedmiot przedawnienia (ograniczenia czasowego), skutek przedawnienia (ograniczenia czasowego), sposób uwzględniania w procesie, zrzeczenie się (zarzutu) przedawnienia; oraz uniwersalnie wyodrębniane, charakterystyczne dla przedawnienia elementy konstrukcyjne¹⁶: terminy, początek biegu terminu, zawieszenie biegu terminu, przerwanie biegu terminu, a ostatecznie także zagadnienie możliwości umownego modyfikowania regulacji przedawnienia¹⁷.

Jeśli chodzi o prawo nowożytne, w ramach opisanych elementów schematu, analiza podejmowana była na trzech poziomach. Pierwszym z nich był kształt regulacji prawnej oraz dotyczące jej informacje z materiałów przygotowawczych (czyli pytanie, jaka jest *ratio* odzwierciedlona w kształcie norm prawnych?). W związku z tym, że francuska reforma *prescription* z 2008 r. powstała pod silnym wpływem niemieckiej *Schuldrechtsreform*¹⁸ i mających także podłoże prawnoporównawcze projektów takich jak PECL¹⁹

¹⁶ Zob. np. R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 76; J. Cartwright, *Reforming*, s. 371.

¹⁷ W zakresie prawa rzymskiego, schemat ten ze względu na praktyczną użyteczność podyktowaną specyfiką omawianych instytucji i dążenie do zachowania odpowiedniego kontekstu omawianych źródeł, został nieco zmodyfikowany.

¹⁸ Niemiecka reforma przedawnienia (*Verjährung*) w ramach *Schuldrechtsreform* z 2002 r. w znacznej części odzwierciedla rozwiązania przyjęte w PECL. Oba projekty łączy osoba prof. R. Zimmermanna, który był odpowiedzialny za opracowanie części PECL poświęconej przedawnieniu (także od strony prawnoporównawczej), jak również był członkiem zespołu pracującego nad zmianami w niemieckiej regulacji przedawnienia i zwrócił uwagę tegoż zespołu na PECL – zob. O. Lando i in., *Principles*, s. x, xix; R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 123–124. Poza tym prof. R. Zimmermann był także jednym z dwóch autorów przygotowawanego w 1981 r., na zlecenie Ministra Sprawiedliwości, opracowania/projektu poświęconego reformie przedawnienia, który zajmuje szczególne miejsce w niemieckiej dyskusji na ten temat – zob. R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 125–126.

¹⁹ Jest to pierwszy międzynarodowy projekt (ukończony w lutym 2001 r., opublikowany w 2003 r.) obejmujący ogólną regulację przedawnienia – zob. R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 126. Podstawą do opracowania PECL były badania prawnoporównawcze – zob. tamże, s. 122.

czy ZU²⁰, nowa regulacja została porównana z regulacją BGB po wskazanej reformie oraz rozwiązaniami zawartymi w tych projektach. Dla uzyskania pełnego obrazu uwzględniony został także projekt DCFR, który w omawianym zakresie w dużym stopniu bazuje na PECL. W zakresie prawa polskiego pewne odniesienia zostały poczynione do projektu księgi pierwszej KC (część ogólna), w której zawarta jest propozycja dotycząca regulacji przedawnienia²¹.

Drugi poziom, to orzecznictwo sądowe (czyli pytanie, jaka *ratio* odzwierciedlona jest w rozstrzygnięciach sądowych, w wykładni przepisów dokonywanej przez sąd?). Badaniami objęta została pełna próba²² publikowanych w oficjalnym biuletynie orzeczeń najwyższej instancji sądowej w danym kraju. We Francji jest to *Cour de cassation*, a w Polsce Sąd Najwyższy. Z tak określonego zakresu wybrane zostały orzeczenia opatrzone w oficjalnych skorowidzach (dołączonych do biuletynów) hasłami przedmiotowymi („*prescription*”, „*prescription extinctive*”, „przedawnienie”).

Trzeci poziom, to dorobek doktryny prawa (czyli pytanie, jaka *ratio* odzwierciedlona jest w wykładni przepisów dokonywanej przez przedstawicieli doktryny prawa?). Jeśli chodzi o prawo polskie, to w związku z tym, że jak już wspomniałam, ukazało się kilka monografii i opracowań o charakterze ogólnym²³, które dość drobiazgowo zbierają wcześniejsze poglądy, to te dzieła zostały uwzględnione w największym zakresie. Komentarze i artykuły z czasopism przywoływane są *pars pro toto* (w szczególności te mające największe oddziaływanie lub charakteryzujące się największą oryginalnością). Celem badań nie było bowiem opracowanie szczegółowych zagadnień dotyczących wymienionych instytucji, a jedynie krytyczne opracowanie dotychczasowego dorobku przez pryzmat centralnego pytania pracy²⁴.

Przygotowująca PECL Komisja Europejskiego Prawa Umów pod przewodnictwem prof. O. Lando bazowała w swych pracach przede wszystkim na regulacjach obowiązujących w państwach członkowskich UE „(...) bez postrzegania jakiegokolwiek systemu prawnego jako preferowanego punktu wyjścia lub czynnika mającego decydujący wpływ. Szukano reguł najbardziej odpowiednich na przyszłość, a nie przeważających trendów czy kompromisów” – O. Lando i in., *Principles*, s. xvi (tłumaczenie własne). Na temat znaczenia PECL, szczególnie jako inspiracji dla krajowych ustawodawców – zob. R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 122.

²⁰ ZU w wersji zmienionej z 2004 r., jeśli chodzi o przedawnienie, wykazują istotne podobieństwa do propozycji zawartych w PECL – u ich podstaw leżą takie same założenia – zob. R. Zimmermann, *The New German Law of Obligations*, s. 127–128.

²¹ Zob. P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny*.

²² Tzn. orzeczenia wydane od wejścia momentu wejścia w życie analizowanej regulacji (Francja: od 1804 r.; Polska: od 1934 r.).

²³ Tj. np. B. Kordasiewicz, w: SPP, t. 2, 2008.

²⁴ Podobnie w zakresie prawa rzymskiego. W 1958 r. ukazała się do tej pory fundamentalna monografia M. Amelottiego dotycząca przedawnienia – zob. M. Amelotti, *La prescrizione*. Wyczerpująco zebrana i przeanalizowana została w niej wcześniejsza literatura, a wyjściowo bogaty zbiór źródeł prawa rzymskiego. Stosunkowo niedawno (na początku XXI w.) powstała praca E. Chevreau (najnowsze wydanie – zob. E. Chevreau, *Le temps*) dotycząca różnego rodzaju ograniczeń czasowych w prawie rzymskim.

Ze względu na specyfikę metod pracy doktryny prawa francuskiego klucz doboru materiału był nieco zmodyfikowany – uwzględnione zostały dotyczące *prescription* fragmenty najważniejszych traktatów z zakresu prawa cywilnego, a nadto mające największą siłę oddziaływania artykuły i (w odniesieniu do bardziej współczesnego okresu) monografie.

Jeśli chodzi o to, w jaki sposób odczytywane było, jaka *ratio* odzwierciedlona jest w regulacji prawnej, wykładni przepisów dokonywanej przez sąd czy przedstawicieli doktryny, to uniwersalnym papierkiem lakmusowym *ratio* przedawnienia jest stopień elastyczności i zróżnicowania przyjmowanych rozwiązań. Jak to zostanie przedstawione w dalszej części pracy, główną osią, na której lokują się uzasadnienia przytaczane na rzecz istnienia przedawnienia jest oś interes publiczny – interes prywatny. Tej osi odpowiada oś wartości. Z jednej strony jednolitość, pewność, rygoryzm (interes publiczny), a z drugiej różnorodność, elastyczność, słuszność (interes prywatny). W związku z tym, że ogólnie rzecz ujmując, w zależności od przyjmowanych założeń, pojęcia „interesu publicznego” i „interesu prywatnego” mogą się krzyżować, w ramach tej pracy „interes prywatny” rozumiany jest jako korzyść z punktu widzenia wierzyciela lub dłużnika wyłącznie jako strony konkretnego zobowiązania, powoda lub pozwanego wyłącznie jako strony konkretnego sporu²⁵, natomiast „interes publiczny” rozumiany jest np. jako korzyść dla stabilności obrotu prawnego lub korzyść z punktu widzenia sprawności wymiaru sprawiedliwości czy skuteczności polityki prawodawczej. W ten sposób pojęcia te są rozumiane również w toku analizy prawa rzymskiego, czy dawnego prawa francuskiego, na gruncie których nie było tak uporządkowanej dyskusji – w tym zakresie stanowią one pewne użyteczne, wobec powyższego wyjaśnienia świadomie stosowane, skróty myślowe.

*

Część merytoryczna pracy składa się z trzech rozdziałów. Zbierają one wyniki badań odnoszących się odpowiednio do prawa rzymskiego, prawa francuskiego i prawa polskiego. Struktura tych rozdziałów zasadniczo odzwierciedla przedstawiony schemat prowadzenia badań. Przez wzgląd na wygodę Czytelnika, w początkowych częściach rozdziałów poświęconych prawu francuskiemu i polskiemu znajdują się dodatkowo fragmenty poświęcone charakterystyce samej regulacji przedawnienia, jak również kodeksu, w którym się ona znajduje (wraz z krótkimi odniesieniami dotyczącymi roli orzecznictwa i doktryny).

Szczegółowe porównania i podsumowania dokonywane są w ramach odpowiadających sobie jednostek redakcyjnych poszczególnych rozdziałów. Ze względu na obszerność pracy oraz dążenie do zapewnienia maksymalnej komunikatywności rozważań, w strukturze rozprawy występują podsumowania o zróżnicowanych zakresach i poziomach szczegółowości. W punktach oznaczonych jako „Wnioski”²⁶ zasadniczo zebrane są ustalenia z najmniej-szych (tj. najbardziej szczegółowych) jednostek systematyki tekstu. Ogólniejsze „Konkluzje” stanowią zakończenia podrozdziałów, a „Podsumowania” – rozdziałów. W „Zakończeniu” zawarte jest generalne podsumowanie.

---

²⁵ Inny sposób wytyczenia linii podziału może prowadzić do arbitralnych wniosków zwłaszcza, że każdy wierzyciel czy dłużnik jest jednocześnie członkiem społeczeństwa i uczestnikiem obrotu prawnego i w ten sposób zakres zgodności interesów może być wytyczany stosunkowo szeroko.

²⁶ Z uwagi na złożoność prezentowanej problematyki, wyjątkowo pojawiają się jeszcze bardziej szczegółowe punkty oznaczone jako „Wnioski cząstkowe”.

Praca uzupełniona jest aneksem. Zawiera on najczęściej przywoływane i najistotniejsze przepisy prawa francuskiego w uwzględnianym zakresie. W tekście głównym zaprezentowane są tłumaczenia tych przepisów. Ich oryginalne brzmienie przytaczane jest w pierwszym przypisie odwołującym się do danej jednostki redakcyjnej tekstu prawnego.

Polskie tłumaczenia wszystkich nowożytnych tekstów obcojęzycznych zostały wykonane samodzielnie, chyba że inna osoba została wyraźnie wskazana jako autor tłumaczenia. Fragmenty Digestów justyniańskich przytaczane są w języku łacińskim i w przypisie opatrzone tłumaczeniem polskim. Obie wersje językowe tych tekstów zaczerpnięte zostały z łacińsko-polskiego wydania Digestów justyniańskich pod redakcją *T. Palmirskiego*²⁷. Podobnie, przywoływane teksty z Instytucji Gaiusa w wersji łacińskiej i polskiej pochodzą z wydania przygotowanego przez *W. Rozwadowskiego*²⁸, a z Ustawy XII tablic – z wydania opracowanego przez *M. i J. Zabłockich*²⁹. Tłumaczenia tekstów z Instytucji justyniańskich zaczerpnęłam z opracowania *C. Kunderewicza*³⁰.

*

Niniejsza praca jest częściowo zmienioną i zaktualizowaną wersją rozprawy doktorskiej obronionej z wyróżnieniem w 2019 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, przygotowanej pod opieką prof. dr. hab. *W. Dajczaka*.

Część badań będących podstawą rozprawy została zrealizowana i sfinansowana w ramach grantu *Der Allgemeiner Teil des Privatrechts. Römischrechtliche Wurzeln – dogmatische Strukturen – Leistungsfähigkeit im 21. Jahrhundert* (Nr projektu: AvH 3.3 – IP DEU/1158384) ufundowanego przez Fundację Aleksandra von Humboldta i *Bundesministerium für Bildung und Forschung* (Niemcy) w ramach *Institututenpartnerschaft* między *Institut für geschichtliche Rechtswissenschaft* (Uniwersytet w Heidelbergu) a Katedrą Prawa Rzymskiego i Historii Prawa Sądowego WPiA UAM na lata 2015-2018.

Prace nad rozprawą prowadzone były na Uniwersytecie w Heidelbergu (*Institut für geschichtliche Rechtswissenschaft*); na Uniwersytecie *Panthéon-Assas Paris II (Département de Droit Romain et d'Histoire du droit)* i w *Bibliothèque Interuniversitaire Cujas* w Paryżu; na Uniwersytecie *La Sapienza* w Rzymie (*Dipartimento di Scienze Giuridiche, Sezione di Diritto Romano e Diritti dell'Oriente Mediterraneo*) i w *École Française de Rome*; w Instytucie Maxa-Plancka w Hamburgu (*Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht*), w Instytucie Maxa Plancka we Frankfurcie nad Menem (*Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte*) oraz w *Bodleian Libraries* Uniwersytetu w Oxfordzie.

---

²⁷ *T. Palmirski* (red.), *Digesta Justiniani*. Teksty z pozostałych części *Corpus Iuris Civilis*, oraz *C.Th.*, *Nov. Val.* za: *P. Krueger*, *Th. Mommsen* (red.), *Corpus Iuris Civilis*; *P. Krueger* (red.), *Corpus Iuris Civilis*; *R. Schoell*, *W. Kroll* (red.), *Corpus Iuris Civilis*; *Th. Mommsen*, *P. Krueger* (red.), *Theodosiani libri*; *Th. Mommsen*, *P.M. Meyer* (red.), *Theodosiani libri*.

²⁸ *W. Rozwadowski* (red.), *Gai Institutiones*.

²⁹ *M. Zabłocka*, *J. Zabłocki*, *Ustawa XII tablic*.

³⁰ *C. Kunderewicz* (red.), *Instytucje Justyniana*.

Wyrazy wdzięczności składam wszystkim, którzy wsparli mnie w pracy nad monografią swoją wiedzą i doświadczeniem.

Bardzo dziękuję prof. dr. hab. *W. Dajczakowi* za wieloletnią, nieocenioną opiekę naukową oraz recenzentom – dr. hab. *M. Sobczykowi*, prof. UMK i dr. hab. *P. Tereszkiwiczowi* – za wszelkie uwagi i komentarze. Słowa podziękowania za dyskusje i rady kieruję także do pracowników i doktorantów Zakładu Prawa Rzymskiego, Tradycji Prawnych i Prawa Dziedzictwa Kulturowego WPiA UAM. Jestem wdzięczna Dr. *Th. Raffowi* z Uniwersytetu w Heidelbergu za pomoc w zredagowaniu streszczenia w języku niemieckim, zebraniu materiałów do badań i cenne rozmowy.

Wydziałowi Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu dziękuję za istotne wsparcie finansowe publikacji tej pracy.

Wyrazy szczególnej wdzięczności kieruję do mojego Męża i Rodziny.

Poznań, październik 2020 r.

Joanna Kruszyńska-Kola

[Przejdź do księgarni →](#)